

МАНДРІВКА В ОРІАНУ

З часу першого видання цієї праці минуло дванадцять років. Протягом останніх років автором досліджено чимало інших історичних джерел, зокрема з'явилися друком сучасні роботи, присвячені міфореlegієному світогляду нашого народу. Безперечно, знайдуться ще й інші праці з досліджень давньоукраїнських міфів, які певною мірою доповнять і розширять коло персонажів маловідомих українських богів.

Безумовно, той далекий духовний світ Предків не втрачений для нас. Він існує і донині, своїм невидимим промінням проймає людські душі. Нині, відкидаючи багатовікові нашарування, ми не повинні оминати жодного історичного джерела, особливо українського. І лише тоді зможемо відчутися усю велич народно-поетичної творчості наших Предків. Дійсно, на слабких крилах історії важко подолати минулі віки і проникнути в їхні таємниці.

Автор не без утіхи стверджує, що серед відгуків на попередні видання не було принципів зауважень, хоча книгу читали люди різних переконань, і не лише в Україні. І це дуже важливо, бо свідчить, що вибраний вірний шлях, — велика кількість читачів є підтвердженням тому. Особливо тішить те, що й молодь не байдуже ставиться до витоків української міфології.

При дослідженні первісних вірувань та релігій народів Китаю, Індії, Персії, Єгипту, Греції, Асирії, Вавилону, народів Малої Азії та інших помітно, що там дуже багато спільного з фольклором та звичаями наших далеких прашчурів. Бо й справді: найважливішими чинниками світових релігій, починаючи від заратустріанізму та буддизму, є анімізм, тотемізм і магія. Вірування та релігія наших прапрадідів мають у собі всі ці ознаки.

На жаль, не все ми можемо встановити. Дуже багато втрачено, забуто, змінено, нашаровано так, що не все нам сьогодні і зрозуміле. Настала пора об'єктивніше підійти до розуміння духовного світу наших Отців, починаючи з тих чистих першоджерел, які стали основою для всіх індо-європейських народів. Ці багатющі духовні скарби з'явилися за чотири-п'ять, а може й більше, тисяч років до античного світу. Змушуємо себе та своїх дітей захоплюватись лише грецькими та римськими міфами, недооцінюючи, а більшою мірою не знаючи, що наші міфи, наша народна творчість більш земна і людяна; своєю ж міфопоетичною красою вона у стократ перевищує панську красу грецької античної творчості. В грецькій міфології один лише титан (не бог!) Прометей іде до людей, несе їм вогонь, за що був жорстоко покараний богами Олімпу — прикутий до скелі, де йому щоднини орел довбав груди і пожирав печінку.

Грецький пантеон досить чіткий та означений; ми ж цим похвалитися не можемо. У старовинному Києві тільки починалася така робота, яка в Афінах та Римі була завершена, але, на жаль, майбутні століття перекреслили її результати.

«Частина етюдів цієї книжки публікувалася в періодичній пресі і вже була належно поцінована, — зазначає у післямові до першого видання цієї праці Григорій Дем'янчук. — Разом зі схвальними відгуками чулися й такі: «А навіщо нам усе це — дажбоги, перуни, велеси? У нас є Христос». Що тут можна сказати? Мабуть, треба зауважити загальновідоме: вся антична міфологія — не християнська, а язичницька,

проте весь світ її знає і про неї написано безліч праць — і наукових, і літературно-художніх. Бо то — загальнолюдська спадщина.

А ще раніше доводилося чути (і навіть читати висловлювання відомих письменників), що в нас нібито не було і нема своєї міфології. В уявленні декого міфологія — то тільки грецький Олімп, Зевс і т. д., а Перун чи Дажбог — це щось інше. Може, через те персонажі нашої міфології маловідомі в нас і невідомі у світі. А це теж загальнолюдська спадщина. І в роздуми на тему, чи треба її, цю міфологію, досліджувати, популяризувати, введемо усім відомий, але не завжди усвідомлюваний факт: християнський час нашої історії — то приблизно одне тисячоліття, а дохристиянський — увесь попередній час, хронологічно виміряти який нам не під силу. То що ж — усе те, чим жили наші Предки упродовж багатьох тисячоліть, відкинемо, забудемо? Двозначної відповіді на це бути не може: ні, бо то — все наше, то наші духовні першовитоки, джерела національної ментальності. Без них буття-існування населення втрачає етнічно-національний сенс.

Визначний український фольклорист Зоріан Доленга-Ходаковський зазначав, що духовний світ наших Предків «відображає і заселені, і пустельні місця, оброблені й дикі, височини і рівнини, гострі верхівки і глибокі болота, чисті поля і темні ліси, словом, уся земна поверхня була столицею наших богів і взірцем нашої віри».

І справді, не так легко повстати проти самого себе, змінити спосіб мислення, покинути все, що любиш, по-іншому розмовляти своєю рідною мовою, поклонятись багатьом богам, знати всі їхні обрядові співи, мову та прислів'я.

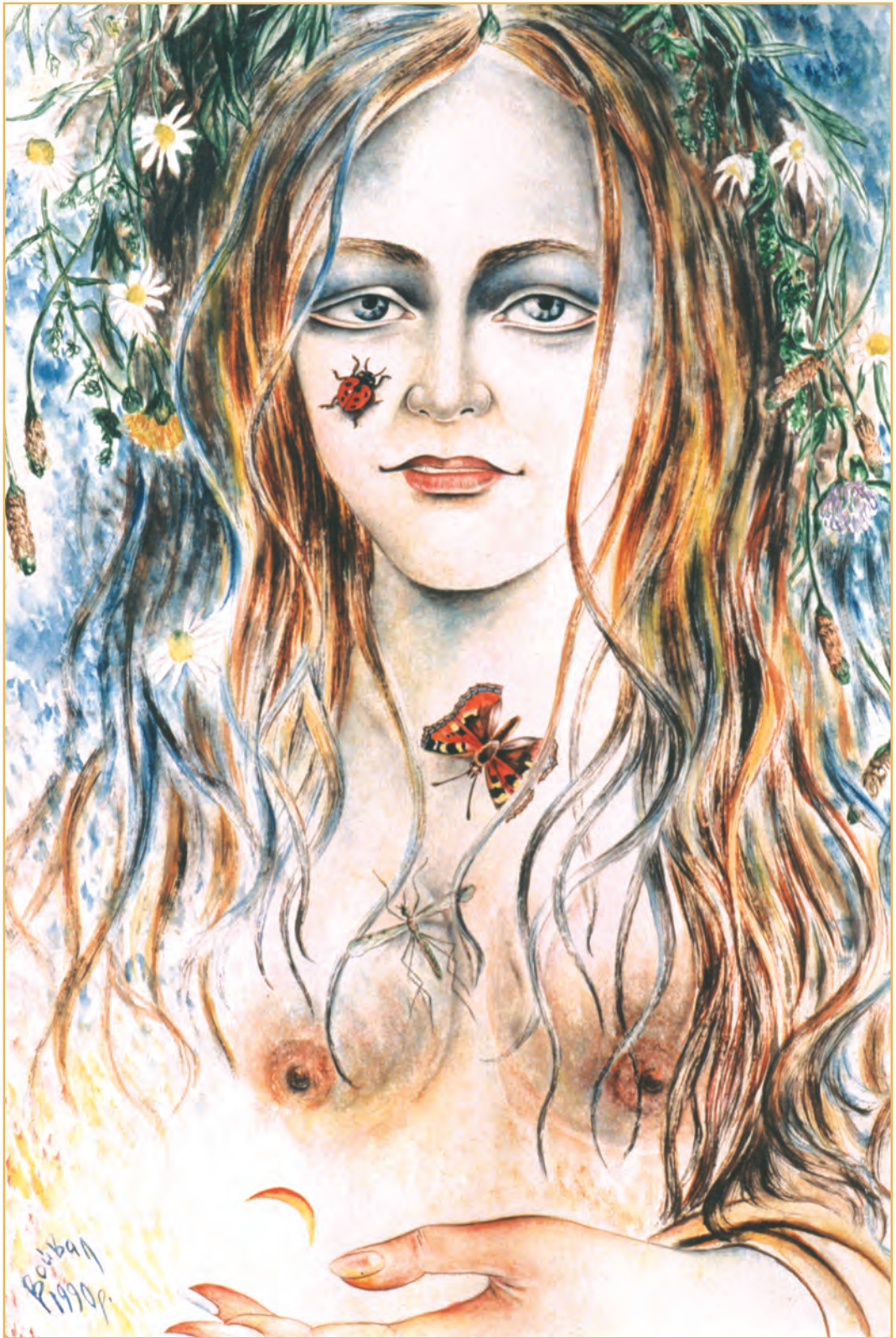
Наші пращури споконвіку не терпіли рабства. Для них все довкола було одухотворене і повне сил. Творилися боги вогню, неба, землі, води, вітру, лісу, поля... Все в природі мало своє людське обличчя: у струмків — свій голос, зорі дивляться на землю, дощ запліднює землю, а земля, в свою чергу, народжує трави і квіти... Наші батьки-сонцепоклонники своїм, не позиченим шляхом йшли до розуміння Всеєдиного Бога, Бога землі і неба, творця духів, які населяють довкілля, так і називаючи його, — Бог. Духи, випущені Богом, стають посередниками між мертвими і живими, хоча самі існують окремо. Все твориться від імені Верховного Бога-Отця, в кожному явищі — Його життєдайний дух. Пригадаймо окремі свята. Коляда, Мертвецький Великдень, Великдень, Купала та інші свята упродовж року — то суцільна система, єдиний поетичний організм зрілого народу, в якому жива природа пов'язана з людиною. В усіх народних звичаях простежується чітка ритміка магічних дій, аби у піснях та іграх така своєрідна молитва краще доходила до Вишніх богів.

Світло і тьма, тепло і холод, день і ніч, народження і смерть. З найвіддаленіших часів у наших пращурів це не лише початок і кінець, а й безкінечна боротьба Вишніх богів: Білобога — володаря білого дня і Чорнобога — злого демона ночі. Сварог — не тільки бог вогню та батько найбільшого Сварожича для Матері-Землі і людей Сонця-Дажбога, але й володар того самого вогню, що горить у печі.

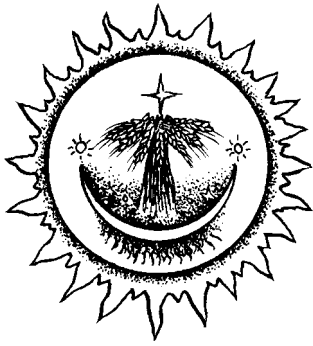
Чи міг Орій-хлібороб не молитися до Сонця, коли в ранішню пору виходив у поле з плугом орати? А коли в небі грім і блискавиця? Та це ж — хмаровладний Перун! Бог, що наводить жах на злий Морок!

Золотосяйне Сонце, Ясний Місяченько, Теплий Дощик навесні — сам Бог-Отець. То все — великий Всесвіт і маленька людина в ньому. Ну як не запросити таких поважних небесних гостей до себе в хату на Святу вечерю? Народження Великою Богинею

СПАС

Хмаровладний Перун не лише розпоряджається громами та блискавицями, але і засіває з неба ниви золотим зерном. Якщо господарі працюватимуть і шанують свого бога, то буде їм жито, пшениця, всяка пашниця, бо він, власне, ще й опікун збіжжя та оберігач урожаїв. Коли злаки зібрано, срібнолукий Перун перестає навідувати ниви, починає полювати за чортами і дідьками в небі. Ті стараються заховатися від охопленого гнівом Перуна у воду, а він її все студить.

— Пішов Перун водою і тепло повів за собою, — наголошує Спас.

На зміну громовержцю Перуну приходить на лани Спас — покровитель жнив. Він знає про будь-яку польову комашку, він знає, чим кожна з них годується. Коли йде полем Спас, барвисті метелики, жучки, бджілки, всякі мушки роями оточують його, майорять попереду нього і супроводжують його ззаду. Йде, бувало, святий Спас межею, візьме прутик дикого цикорію й хльоскає ним, як батіжком. А жучки й мушки, які лиш сидять на колосі, вже й знають: всі злітають і не сміють переводити хліба. Пройде межу Спас, кине свій батіжок на землю, а він прийметься там і росте. А всі жучки й мушки добре знають, що ту ниву, де росте той батіжок, треба обминати, — от вони й не сміють її чіпати. Бо там, невдовзі, заколосяться золоті хліба.

Завершуючи косовицю, люди на селі причащаються тричі: перший раз — 1 серпня, третій — 16 серпня. Цей Літа-Літечка час зветься іще спасівським. Особливо вшановують Великого Спаса — 6 серпня, коли відбувається свято врожаю. Закінчуючи жнива, люди залишають на краю ниви жмут незжатого жита та пшениці, який називають по-різному: *борода Перуна*, *дідова борода*, *людська доля*, просто *борода*, але найчастіше — *Спасова борода*:

Ой те, Спасова борода,
Типерка тубі вігода.
Ми типерка тибі обжели,
Тубі вігоду зробели.
Йдіте, дівоньке, в дулену,
Пу чирвовую калену,
Будем калену ламати,
Будем бороду вбірати.

Знає покровитель урожаю, що саме в цю пору, взявши з кожної копи по колосочку, жниці складають Сніп-Рай, в якому золотосяйний Спас любить поспілкуватися з душами покійників, куди вони приходять, бо саме на Спаса, після Страсного четверга на Зелені свята поминають Предків. Тому й робили *Спасову бороду* з самого хорошого жита, її обкопували кругом, а зерно витрушували з колосків на землю. Закручували в *бороду* букет квіток. Ще й кожний старався, щоб *борода* була краща, як в сусіда. Тому й брали найменшу дівчину за руки і волочили кругом теї *бороди*.

Пучечок колосся підв'язують червоною стрічкою, прикрашають квітами, вершечки надламують, щоб колосся нагадувало старечу бороду. Тією останньою недожатою купиною пошановують щедрю ниву, покійників та доброго опікуна врожаю, який приїжджає з Вир'ї-Раю на козі.

— Ой що ви, женчики, робели, шо так мало нажели? — тішиться милосердний тим, що люди в це вірять.

— А ми нажели зо сто кіп, а на віночок один сніп. Жнемо, жнемо та посеред поля зоставимо ту козу, і з одного боку і з другого. Тії колосочке, шо вгорі обимнемо, як то помолотимо їх, житечко посіємо, заволочимо. Ту козу зверху ленточкою зав'ежеться, і вже получається як то воротечка. Та й вже проганяє мене через ту козу батько і те й деревом мені по дупе дасть. *Коза*, то як стане жети, оден попирид, а другий взаду, і задній обжине першого, і каже, що *загнав козу*. Коли дожали, то й казали: «Жни, жни. Ложи козу, лови, лови, лови!». Козу лівімо і ложим на сніп, — розповідає жниця.

Саме тут, в останньому снопові, якого так і називають — *козою* або *цапом*, знаходить свій останній притулок польовий дух милосердного Спаса. Зробивши *Спасову бороду*, в її підніжжі кладуть окраєць хлібини та дрібку солі, а зерном, вим'ятим з кількох колосочків, засівають клаптик землі, подзьобаний кінчиком серпа. Коли розкидають зерно по ниві, приказують:

От тобі, борода, хліб, сіль і вода!
Сійся-родися, жито-пшениця,
Всяка пашниця, краща, ніж торік.

— Тепер не ті люди поставали, — розповідає одна Жниця. — А перше було, як вийдеш на жнива на перший день, то так усе — наче колядує, аж реве. Та, Господи, як гарно й легко після того жать! Тіко дотуляйся, воно само жнеться. А тепер якось чудно жнуть, наче крадькома: перехреститься, щоб ніхто не бачив, та й мерщій жне. Родина уся колядує:

Пан господар, Бог тебе зове,
Ой дай Боже!
Бог тебе зове, дар тобі дає:

- ПРОВОДИ** — Великдень для померлих, коли люди урочисто справляють поминки померлим.
- РАМА** — цар міфічної сонячної країни, земне втілення ідеального героя задля спасіння світу від ворожих сил мороку. Подвиги Рами оспівані у староіндійських книгах «Рамаяни» (III–II ст. до н.е.).
- РАЙ** — див. **ВИРІЙ**.
- РАСИНИ** — сини Сонця.
- РОД** — Першобог, володар Всесвіту, зачинатель усього живого, творець Вірію, батько Білобога, відає долями Вишніх богів і людей.
- РОЖАНИЦІ** — володарки долі новонародженої дитини. Оберігають кожну з матерів та їх новонароджених дітей від усякої нечистої сили, аж поки дитину не охрестять.
- РУСАЛІЇ** — велике свято Лади, яке завершується днем Купала. Свято на честь Сонця.
- РУСАЛКИ** — водяні істоти, які живуть на дні водоймищ. Душі вони не мають, а тільки серце. Мавки — то їхні подруги.
- РУСАЛЬНИЙ (МАВСЬКИЙ) ВЕЛИКДЕНЬ** — русальний тиждень перед Зеленими святами. У т. зв. «Сухий четвер» ніхто не працює на полі чи в городі далеко від хати, бо можна потрапити на русалкам — залоскочуть на смерть.
- САТАНАЇЛ (САТАНА, САТАНЕЙ, САТІ, ШАТАНА)** — у скіфів первісне ім'я володарки добра та гостинності. Пізніше Сатана (Диявол, Чорт, Біс) — злий дух, противник Бога-Творця. Бог створив тільки духовний світ, рай та душу. Усе видиме й матеріальне, за віруваннями Предків, створив Сатана: землю, рослини, каміння, звірів, птахів, людське тіло. Від Сатани пішло все зле і темне. З початку світу між добром і злом точиться вічна боротьба.
- СВАРГА** — небо, вхід до неба.
- СВАРОГ** — Прабог, владика світу, батько Сварожичів. Навчив людей користуватися вогнем, виготовляти мідь та залізо, передав їм ковальське ремесло, викував першого плуга і першу шлюбну обручку.
- СВАРОЖИЧ** — син володаря вогню Сварога. Повелитель вогненної стихії на землі. Бог світового добра. Своім праведним вогнем очищає душу людини і є карою Божою для грішних.
- СВІТОВИД** — володар минулого, сучасного і майбутнього, якому доручено пильнувати, аби на землі, в небі і в підземнім царстві здійснювалися закони добра світла Дажбожого.
- СВЯТИЙ ВОГОНЬ** — Живий або Божий вогонь. Ним запалювали свічки, обкурювали худобу, розпалювали Купальські вогнища. Див. **ЖИВИЙ ВОГОНЬ**
- СИМАРГЛ** — охоронець райського Дерева життя, його коренів, які живлять незліченну і безкочну кількість зародків і бруньок усього живого на землі. Симаргл — духовний посередник між верховними богами неба і духами землі. Небесний доглядач сходів, здатен перевтілюватися у крилату собаку-птицю.
- СЛАВА** — богиня перемоги. З її зображенням на щитах Расини йшли в бій. За припущенням деяких вчених, від імені Слави походить назва славенів.
- СМЕРТЬ** — дуже довгий сон, який колись може припинитися. З іншого боку — страшна стара баба, без тіла, одні кістки, з косою, приходять на землю з пекла ночами, щоби вибрати свою наступну жертву і забрати в неї життя.
- СОКІЛ-РОД** — Першоптах і Першобог світу. У Сокола має здатність перевтілюватися Род. Впливає на долю Вишніх богів і людей.
- СОН** — тимчасовий відхід душі від тіла. Мандри душі іншим світом — це і є сон. Після повернення її до тіла сон припиняється. Коли душа відлітає від тіла назавжди, наступає смерть.

- СПАС** — покровитель врожаю. Приходить до людей тричі. Особливо вшановують другий прихід Спаса, коли відбувається свято врожаю.
- СТРИБОГ** — господар вітрів. У володаря вітрів безліч слуг.
- СТРИГЕННЯ** — зустріч Зими з Літом. Цього дня вони сильно змагаються, хто кого переможе.
- ТОТЕМ** — предмети, яким надається містичний зміст, або звірі як захисники певного роду-племени, що ставали покровителями людини. Тотема не можна було вбивати — йому потрібно завжди годити, за що той допомагає або хоча б не шкодить.
- ТРЕБИЩЕ (ЖЕРТОВНИК)** — місце перед статуєю божества, де приносили жертви.
- ТРИЗНА** — бій, поєдинок. Тризнище — місце бою, тризник — подвижник; тризнити, тризувати — битися, гратися. У давнину тризною називалося свято, поєднане з військовими потіхами. Літописи розповідають, що над похованнями насипали могили та справляли тризну, бо душа покійного ще була тут.
- ТРОЯ** — місто за 25-30 км від гирла Босфору. Зруйноване під час Троянської війни (1194–1184 рр. до н.е.). Оспіване Вергілієм. Відкрите Г. Шліманном у 1871 році.
- ТРОЯН** — владики неба, землі та підземного царства. Опікун світлоносої трійці Сонця-Дажбога — Ярила, Семирила та Коляди.
- УРАЙ-РАЙ** — володар родючості, опікун полів та врожаю. Навесні сурмить у сурми і все навкруги зеленіє. Є також опікуном жінок, особливо молодих і дівчат. Оберігає худобину від хвороби та звіра. Покровитель пастухів. Навесні відкриває Небесні ворота і випускає росу, яка вважається цілющою для здоров'я.
- УПИРІ (ВАМПИРИ)** — ними бувають знахарі й вовкулаки. Родяться від чорта і відьми. Бувають живі і мертві. Померлі не піддаються тлінню і живуть завдяки випитій крові, проте бояться співу півня.
- ХОРС** — володар життєдайного світла Дажбожого, віддзеркаленого у Місяці. Син Дажбога. Покровитель шлюбних обрядів.
- ЧАРІВНИКИ (ЧАРОДІЙНИКИ)** — ті, хто вміє чарувати: заклинати, привертати, відвертати, наприклад, у любовних справах. Вміють відвертати чи спроваджувати дощ, насилати хвороби на людей і шкодити худобі.
- ЧОРНОБОГ** — володар ночі, нещастя та лиха. Ворог Вирію, людей і світла. Вічно змагається з Білобогом.
- ЧОРТ (НЕЧИСТИЙ, ДІДЬКО, БІС, ЩЕЗНИК)** — як і всяка нечиста сила, має людську зовнішність, але з рогами. Ці злі істоти водяться у безлюдних, запущених місцях: в очереті, бур'янах, бузині, в болоті й під землею.
- ЧУГАЙСТЕР** — заклятий чоловік. Ходить лісами, блукає. Волохатий, голий, з рогами. Зустрівши людину, примушує її танцювати, граючи на сопілці.
- ЧУР** — добрий дух дому. Живе у поліні, яким розпалюють вогонь. Охоронець домашнього вогнища, тепла та добробуту.
- ШУМ** — володар лісу та лісового шуму. Стародавня назва лісу, а ще давніша — Шумлячий.
- ЯВ** — земне життя людини, повітряний простір із Сонцем, стовбур Дерева Життя.
- ЯМА** — володар потойбічного царства, де разом з Вишніми богами розкошують просвітлені душі померлих.
- ЯРИЛО** — бог молодого кохання та парубання, а ще — любовних пристрастей та дітороддя.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

- Афанасьев А.Н.* Народные русские сказки. — Москва : Худож. л-ра, 1957. — Т. 1. — 515 с.; Т. 2. — 510 с.; Т. 3. — 572 с.
- Афанасьев А.Н.* Поэтические воззрения славян на природу. Опыт сравнительного изучения славянских преданий и верований в связи с мифическими сказаниями других родственных народов. В 3 т.— Москва : Современный писатель, 1995.— Т. 1.— 416 с.; Т. 2. — 400 с.; Т. 3. — 416 с.
- Білик І.І.* Меч Арєя. — К. : Дніпро, 1990. — 448 с.
- Білик І.І.* Похорон богів. — К. : А.С.К., 1990. — 480 с.
- Болтарович З.Є.* Народна медицина українців. — К. : Наук. думка, 1990. — 232 с.
- Боровський Я.Є.* Світогляд давніх киян. — К. : Наук. думка, 1992. — 176 с.
- Булашев Г.О.* Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях. — К. : Довіра, 1992. — 414 с.
- Велесова книга : Легенди. Міти. Думи / Упорядкування, ритмічний переклад, підготовка перекладного й автентичного текстів, стаття, довідкові матеріали Б.І. Яценка. За редакцією В.А. Довгича. — К. : Велесич, 7502 (1994). — 316 с.
- Велецкая Н.Н.* Языческая символика славянских архаических ритуалов. — Москва : Наука, 1978. — 239 с.
- Весілля. У 2-х кн. — К. : Наук. думка, 1970. — Кн. 1. — 455 с.; Кн. 2. — 479 с.
- Весільні пісні. У 2-х кн. / Упоряд. М.М. Шубравської. — К. : Дніпро, 1988. — 475 с.
- Виноградова Л.Н.* Колядование. Колядные песни // Славянские древности : Этнолингвистический словарь.— Москва : Международные отношения, 1999. — Т. 2. — С. 570-575.
- Виноградова Л.Н., Толстая С.М.* Деды. Иван Купала // Славянские древности : Этнолингвистический словарь. — Москва : Международные отношения, 1999. — Т. 2. — С. 43-45; 363-368.
- Валенцова М.М.* Карачун // Славянские древности : Этнолингвистический словарь. — Москва : Международные отношения, 1999. — Т. 2. — С. 468-469.
- Вовк Хв.К.* Студії з української етнографії та антропології. — К. : Мистецтво, 1995. — 336 с.
- Войтович В.М.* Сокіл-Род. Легенди та міфи стародавніх українців. — Рівне : Оріана, 1997. — 332 с. : іл.
- Войтович В.М.* Українська міфологія. — К. : Либідь 2002. — 664 с. : іл.
- Войтович В.М.* Генеалогія богів давньої України. — Рівне, 2007. — 556 с. : іл.
- Воропай О.* Звичаї нашого народу. — К. : Оберіг, 1991. — Т. I. — 455 с.; Т. II. — 447 с.
- Гальковський Н.М.* Борьба христианства с остатками язычества в Древней Руси. — Харьков, 1916. — Т. I-II. — 308 с.
- Гармаш (Литвин) А.* Голос утопленого села. — Кагарлик, 2007. — 148 с.
- Геродот.* Історія в дев'яти книгах. — К. : Наук. думка, 1993. — 756 с.
- Гнатюк В.М.* Знадоби до української демонології // Етнографічний збірник. — Львів, 1904. — Т. 15.
- Гнатюк В.М.* Останки передхристиянського релігійного світогляду наших предків // Українці: народні вірування, повір'я, демонологія. — К. : Либідь, 1991. — С. 383-406.
- Гнатюк В.М.* Нарис української міфології. — Львів : Інститут народознавства НАН України, 2000. — 264 с.
- Головацький Я.Ф.* Виклади давньослов'янських легенд, або міфологія. — К. : Довіра, 1991. — 94 с.
- Гомер.* Іліада / Пер. із старогрец. Борис Тен. — К. : Дніпро, 1978. — 431с.
- Громовиця Бердник.* Знаки карпатської магії (Таємниця старого мольфара). — К. : Зелений пес, 2006. — 368 с.
- Грушевський М.С.* Історія України-Руси. — К. : Наук. думка, 1991. — Т. I. — 649 с.
- Грушевський М.С.* Історія української літератури. — К. : Либідь, 1993. — Т. III. — 285 с.

- Грушко Е.А., Медведев Ю.М. Русские легенды и предания. — Москва : Эксмо, 2006. — 672 с.
- Гуменна Докія. Благослови, Мати. — К. : КМ Akademia, 1995. — 288 с. : іл.
- Гура А.В. Символика животных в славянской народной традиции. — Москва : Индрик, 1997. — 912 с.
- Давидюк В.Ф. Українська міфологічна легенда. — Львів, 1992. — 175 с.
- Давидюк В.Ф. Первісна міфологія українського фольклору. — Луцьк, 1997. — 296 с.
- Давидюк В.Ф. Кроковее колесо. — К. : Наук. думка, 2002. — 188 с.
- Данилюк А.Г. Українська хата. — К. : Наук. думка, 1991. — 112 с.
- Доленга-Ходаковський З. Про слов'янщину перед християнством // Фольклористичні зошити. — Луцьк, 2007. — Вип. 10. — С. 191-201.
- Дьяченко Григорий. Полный церковно-славянский словарь (репринтное воспроизведение издания 1900 г.). — Москва : Издательский отдел Московского Патриархата, 1993. — 1128 с.
- Українські замовляння. — К. : Дніпро, 1993. — 309 с.
- 3 живого джерела. — К. : Рад. школа, 1990. — 512 с.
- Золота вежа : Укр. народ. казки, легенди, притчі, перекази, загадки та приповідки / Упоряд., зап. текстів, С. Пушик. — Ужгород, 1983.
- Золотослав. Поетичний космос Давньої Русі / Упоряд., передм. та пер. М.Москаленка. — К. : Дніпро, 1988. — 295 с.
- Зуева Т.В. Волшебная сказка. — Москва : Прометей, 1993. — 240 с.
- Иванов В.В., Топоров В.Н. Бог, Дый // Мифы народов мира : Энциклопедия: В 2-х т. — Москва : Рос. энциклопедия, 1997. — Т. 1. — С. 177; 416.
- Іларіон Митрополит. Дохристиянські вірування українського народу. — К. : Обереги, 1992. — 424 с.
- Історія української культури в п'яти томах : Історія культури давнього населення України. — К. : Наук. думка, 2001. — Т.1. — 1136 с. ; іл.
- Калинова сопілка : Антологія української народної творчості : Казки, легенди, перекази, оповідання / Упоряд., передм., прим. О.Ю. Бріциної, Г.В. Довженок, С.В. Мишанича. — К. : Веселка, 1989. — 615 с.
- Каляндрук Т. Загадки козацьких характерників. — Львів, 2006. — 272 с.
- Килимник С. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні. — К. : Обереги, 1994. — Кн. I, т. 1 (Зимовий цикл); т. 2 (Весняний цикл). — 400 с. ; Кн. II, т. 3 (Весняний цикл); т. 4 (Літній цикл). — 528 с.
- Кіндратенко А. Європейські гуни в описах давніх авторів. — Харків : Курсор, 2007. — 358 с.
- Китова С.А. Водіння куста на Поліссі // Народна творчість та етнографія. — 1972. — № 3.
- Климець Ю.Д. Купальська обрядовість на Україні. — К., 1990. — 142 с.
- Ковальчук В.П. Ой дай, Боже, за рік Куста діждати. — Рівне, 1995. — 56 с.
- Колядки та щедрівки / Упорядник О.І. Дей. — К. : Наук. думка, 1965. — 804 с.
- Королева Наталена. Легенди старокиївські. — К. : Школа, 2006. — 250 с.
- Костомаров М.І. Слов'янська міфологія. — К. : Либідь, 1994. — 384 с.
- Кравців Б. Мітологія Української землі // Історія української культури (видання І. Тиктора). — К. : Обереги, 1993. — I зшиток. — 80 с.
- Кримський А. Звенигородщина з погляду етнографічного та діалектного // Народна творчість та етнографія. — 1991. — № 3.
- Культура і побут населення України. — К. : Либідь, 1993. — 288 с.
- Кун Н.А. Легенды и мифы древней Греции. — Москва : Просвещение, 1975. — 464 с.
- Купер Дж. Энциклопедия символов. — Москва : Золотой век, 1995. — 402 с.
- Курочкін О.В. Українські новорічні обряди : «Коза» і «Маланка». — Опішне, 1995. — 392 с.
- Нечуй-Левицький І.С. Світогляд українського народу : Ескіз української міфології. — К. : Обереги, 1992. — 88 с.

- Легенди та перекази / Упоряд. та приміт. А.А. Іоаніді. — К. : Наук. думка, 1985. — 399 с.
- Леся Українка. З Ріг-Веди // Твори у п'яти томах. — К. : Художня література, 1954. — Т. IV. — С. 280-286.
- Літопис Руський: за Іпатіївським списком / Переклад з давньорус. Л.Є.Махновця. — К. : Дніпро, 1989. — 591 с.
- Лозко Г.С. Українське народознавство. — К. : Зодіак-ЕКО, 1995. — 368 с.
- Лозко Г.С. Волховник. Православ. — К. : Сварог, 2001. — 144 с.
- Максимов С.В. Нечистая, неведомая и крестная сила. — Санкт-Петербург: ТОО «ПОЛИСЕТ», 1994. — 448 с.
- Максимович М.О. Дні та місяці українського селянина. — К. : Обереги, 2002. — 189 с.
- Маркевич Н.А. Обычай, поверья, кухня и напитки малороссиян // Українці: народні вірування, повір'я, демонологія. — К. : Либідь, 1991. — С. 52-169.
- Маслова Г.С. Орнамент русской народной вышивки. — Москва : Наука, 1978. — 207с.
- Матвеева Н. Солнцеворот : праздники, обычаи, предания. — К. : Украинский центр духовной культуры, 1995. — 240 с.
- Мацюцький С.П. Неприворотне зілля. — К. : Знання, 1985. — 32 с.
- Милорадович В. Українська відьма. — К. : Веселка, 1993. — 72 с.
- Мищенко М.О. Народний календар. — К. : Веселка, 1995. — 126 с.
- Мифы народов мира : Энцикл. : В 2-х т. / Глав. ред. С.А.Токарев. — Москва : Рос. энцикл., 1997. — Т. 1. — 671 с.; 1998. — Т. 2. — 719 с.
- Мищик В.Ф. Ясне-красне Купайло; Ясен світ Коляди // Українське відродження. — Гамільтон, Канада, 1992. — Ч. 32-33. — С. 2-6; Ч. 34-35. — С. 9-10.
- Мищик В.Ф. Каша — мати наша : Етнол. нариси. — К., 2002. — 192 с.
- Мищик В.Ф. За законом світового ладу: Трипільська цивілізація і світогляд укр. народу. — К. : МАУП, 2007. — 328 с. : іл.
- Москаленко М.Н. Фольклорний алфавіт давньоруського космосу // Золотослав. Поетичний космос Давньої Русі. — К. : Дніпро, 1988. — 295 с.
- Найден О.С. Образ воїна в українському фольклорі. — К. : Стило, 2005. — 260 с.
- Наливайко С.І. Таємниці розкриває санскрит. — К. : Просвіта, 2000. — 280 с.
- Нидерле Л. Славянские древности. — Москва : Алетейна, 2000. — 590 с.
- Павленко Ю.В. Дохристиянські вірування давнього населення України. — К. : Либідь, 2000. — 328 с.
- Пайк В. Корінь безсмертної України. — Львів : Червона калина, 1995. — 238 с.
- Партицький О. Давня історія Галичини // Хроніка 2000. — К. : Довіра, 1993. — С.14-48.
- Пархоменко Т.П. Календарні звичаї та обряди Рівненщини. — Рівне, 2008. — 200 с.
- Повесть временных лет. — Москва-Ленинград: АН СССР, 1950. — Ч.1. — 404 с.
- Писана керниця: Топонімічні легенди та перекази українців Карпат / Зібрав та впор. В. Сокіл. — Львів, 1994. — 206 с.
- Писаренко Ю.Г. Велес-Волос в язичницькому світогляді Давньої Русі. — К. : Манускрипт, 1997. — 240 с.
- Пісні родинного життя // Упоряд. Г.В. Довженюк. — К. : Дніпро, 1988. — 357 с.
- Плачинда С.П. Словник давньоукраїнської міфології. — К. : Укр. письменник, 1993. — 63 с.
- Повір'я. — К. : Знання, 1992. — 48 с.
- Поліська дома. Фольклорно-діалектолог. зб. — Луцьк, 1991. — Вип. 1. — 188 с.
- Попович М.В. Мировоззрение древних славян. — К. : Наук. думка, 1985. — 168 с.
- Потебня А.А. Слово и миф. — Москва : Правда, 1989. — 624 с.
- Пушик С.Г. Дараби плывуть у легенду. — К. : Рад. письменник, 1990. — 336 с.
- Рене Менар. Мифы в искусстве старом и новом. — Москва : Молодая гвардия, 1992. — 284 с.
- Ротери Г.К., Беннет Ф.М. Золотой век амазонок. — Москва : Вече, 2004. — 288 с.
- Рыбаков Б.А. Язычество древних славян. — Москва : Наука, 1981. — 608 с.

- Рыбаков Б.А.* Язычество древней Руси. — Москва : Наука, 1987. — 783 с.
- Савур-Могила.* Легенди та перекази Нижньої Наддніпрянщини // Упоряд. В. Чабаненко. — К., 1990. — 261 с.
- Сахаров И.П.* Сказания русского народа. — Москва : Худ. л-ра, 1990. — 398 с.
- Силенко Лев.* Мага Віра. — Великобританія-США-Канада-Австралія-Західна Німеччина, 1991. — 832 с.
- Скуратівський В.Т.* Дідух: Свята українського народу. — К. : Освіта, 1995. — 272 с.
- Скуратівський В.Т.* Русалії. — К. : Довіра, 1996. — 734 с.
- Славянские древности: Этнолингвистический словарь в 5-ти томах / Под ред. Н.И. Толстого. — Т. 1 : А-Г. — Москва : Междунар. отношения, 1995. — 584 с.; Т. 2 : Д-К. — Москва : Междунар. отношения, 1999. — 704 с.*
- Славянская мифология: Энциклопедический словарь. — Москва : Эллис Лак, 1995.— 416 с.*
- Слово о полку Игореве. — К. : Наук. думка, 1967.— 524 с.*
- Сокіл В.* Народні легенди та перекази українців Карпат. — К. : Наук. думка, 1995. — 160 с.
- Сосенко К.* Різдво-Коляда і Щедрий Вечір. — К. : Укр. письм., 1994. — 286 с.
- Софронів В.* Свято весни. — Львів, 1926. — 48 с.
- Старицький М.* Як зустрічали кияни Новий рік у минулі віки // Дерево пам'яті. — Вип. 2. — К. : Веселка, 1992. — С. 5-12.
- Суцзов Н.Ф.* Символика славянських обрядов. — Москва : Восточная литература, 1996. — 296 с.
- Тайлор Э.Б.* Первобытная культура. — Москва, 1989. — 573 с.
- Товстуха Є.С.* Українська народна медицина. — К. : Рось, 1994. — 350 с.
- Токарев С.А.* Боги // Мифы народов мира : Энциклопедия: В 2-х т. — Москва : Рос. энциклопедия, 1997. — Т. 1. — С. 177-178.
- Толстая С.М.* Душа // Славянские древности. — Москва : Междунар. отношения, 1999. — Т.1. — С. 162-167.
- Українські замовляння. — К. : Дніпро, 1993. — 309 с.*
- Українські міфи, демонологія, легенди / Упоряд. М.К. Дмитренко. — К., 1992.*
- Українські перекази / Зібр. М.Возняк. — К. : Абрис, 1993. — 120 с.*
- Успенский Б.А.* Филологические разыскания в области славянских древностей. — Москва : Мос. ун-т, 1982. — 248 с.
- Фисун О.* У полі могила // Слово просвіти. — 23-29 квітня 2009 р. — Ч. 16.
- Фрезер Дж.* Золотая ветвь. — Москва : Политиздат, 1980. — 831 с.
- Фурдуй Р.* Скільки тисячоліть тризубу // Космос давньої України. — К., 1992. — С. 240-249.
- Часопис «Сварог». — К., 1995. — № 3.*
- Чмихов М.О.* Від Яйця-райця до ідеї Спасителя. — К. : Либідь, 2001. — 432 с.
- Чубинський П.П.* Ангели на сходах Неба. — К. : Глобус, 1992. — 16 с.
- Чубинський П.П.* Мудрість віків : У 2-х кн.— К. : Мистецтво, 1995. — Кн. 1. — 224 с.; Кн. 2. — 224 с.
- Чумарна М.І.* Мандрівка в українську казку. — Львів : Каменярь, 1994. — 90 с.
- Шаян В.* Великий Бог // Віра Предків Наших. — Гамільтон, Канада, 1987. — Т. I. — С.18-37.
- Шевчук В.О.* Мисленне дерево. — К. : Молодь, 1989. — 360 с.
- Шевчук О.* Великодня писанка. — К., 2004.
- Шилов Ю.О.* Брама Безсмертя. — К. : Український світ, 1994. — 384 с.
- Шинкарук В.І., Попович М.В.* Міфічні уявлення східнослов'янських племен // Історія філософії на Україні. — К., 1987. — Т. 1.
- Шокало О.* Свято весни — Великдень; Свято літа — Маковія та ін. // Українознавство (посібник). — К., 1994.
- Шпоть О.С.* «Велесова книга» — як фрагмент з історії демократії. — К. : Коронатор, 2006.— 62 с.
- Шюре Э.* Великие посвященные. — Калуга, 1914. — Репринт. — Москва, 1990.

ЗМІСТ

МАНДРІВКА В ОРІАНУ	3
ОРІАНА	7
ВСЕБОГ	12
СОКІЛ-РОД	17
РОД	21
ДЕРЕВО ЖИТТЯ	30
ЛАДА	34
ЛАДО	45
БІЛОБОГ	49
ЧОРНОБОГ	52
СВАРОГ	55
ПЕРУН	60
ДАЖБОГ	69
СВІТОВИД	79
СВАРОЖИЧ	84
ТРОЯН	90
СТРИБОГ	95
ОРЕЙ	100
СЛАВА	105
СИМАРГЛ	111
БОГИНЯ СОНЦЕ	115
КОЛЯДА. СВЯТИЙ ВЕЧІР	121
ДІДУХ	132
ОГО-ГО, КОЗА... ..	138
ДАНА	146
ОРДАН	154
ЯРИЛО	159
ВЕЛЕС	166
ХОРС	171
ЯСЕН-МІСЯЦЬ. ЩЕДРИЙ ВЕЧІР	175
МИХА	181
КАЛЕТА	186
ШУМ-ШУМЛЯЧИЙ	192
КОЛОДІЙ	201
ПОЛЕЛЬ	207
ЛЕЛЯ	212

ВІНОЧОК.....	221
НЕБЕСНІ ВОРОТА	231
ВЕЛИКДЕНЬ.....	235
ПИСАНКА.....	243
УРАЙ-РАЙ.....	250
ЗІЛЬНИК ЗОЛОТА	257
КУПАЛО	263
МАРЕНА	272
СПАС.....	278
ДІВИЧ-ДІВАННА. РОЖАНИЦІ	285
МОКОША	291
БЕРЕГИНЯ.....	299
ЧУР І ПЕК	304
ТРОЯНЦІ.....	309
АМАЗОНКИ.....	314
КУЛЬТ ПРЕДКІВ	321
ВОЛХВИ.....	328
СМЕРТЬ.....	337
ЗОРЯНЕ НЕБО.....	343
ЗАРАГУСТРА	349
БУДДА.....	354
ДОРОГИ.....	359
ПТАХИ	365
БОЖА МУХА	374
РУСАЛКИ	380
МАВКИ.....	386
ЛІСОВИК.....	389
ВОДЯНИК	394
ДОМОВИК.....	400
САТАНАІЛ.....	405
ВІЙ.....	410
ПЕРЕВЕРТНІ.....	415
БАБА-ЯГА	421
ВІДЬМА	427
ЛИСА ГОРА.....	434
КОЩІЙ БЕЗСМЕРТНИЙ	439
ЗМІЙ ГОРИНИЧ	443
Міфологічний словник.....	450
Примітки	457
Список використаної літератури.....	458